

De rol van ouders in de ontwikkeling van alcoholgebruik onder adolescenten

Haske van der Vorst en Rutger Engels*

De invloed van ouders op het alcoholgebruik van hun kinderen is groot, vooral in de fase dat kinderen gaan nadenken over drinken. Ouders kunnen de leeftijd van het eerste drinken helpen uitstellen, met name door het stellen van duidelijke regels. Niet door oeverloos gepraat, want dat werkt contraproductief. En niet door kinderen thuis te laten drinken om ze verantwoord alcoholgebruik bij te brengen, want ook dat werkt averechts. Ouders die zelf veel drinken kunnen toch het drinkgedrag van hun kinderen beperken. Het gedrag van kinderen beïnvloedt dat van hun ouders, maar ouders moeten niet opgeven. Deze nieuwe gegevens uit een groot Nederlands project dwingen tot bijstelling van het preventiebeleid.

Inleiding

De gemiddelde leeftijd waarop jongeren in Nederland tegenwoordig met drinken beginnen, ligt tussen elf en veertien jaar (Nationale Drugs Monitor, 2004; Monshouwer e.a., 2003). Ze drinken veel en vaak, vergeleken met jongeren uit andere Europese landen en met eerdere generaties (Hibell e.a., 2004; Poelen e.a., 2005). Het is belangrijk te achterhalen welke factoren een rol spelen in de ontwikkeling van alcoholgebruik. Verschillende daarvan zijn reeds onderzocht: de individuele kenmerken van personen, en de culturele en sociale omgevingsfactoren (Hawkins e.a.). Wat sociale omgeving betreft heeft eerder onderzoek zich vooral gericht op leeftijdgenoten (Duncan e.a., 2006). Begrijpelijk, want jongeren drinken vaker en meer met leeftijdgenoten, en ze worden vaker in hun bijzijn dronken dan met en bij hun ouders

* Dr. H. van der Vorst is postdoc bij het Behavioural Science Institute van de Radboud Universiteit te Nijmegen. E-mail: h.vandervorst@pwo.ru.nl.
Prof. dr. R.C.M.E. Engels is verbonden aan het Behavioural Science Institute van de Radboud Universiteit te Nijmegen.

(Forsyth & Barnard, 2000; Mayer e.a., 1998). Desondanks laat recent onderzoek zien dat de invloed van drinkende vrienden op beginnen met drinken beperkt is (Poelen e.a., 2007).

De rol van ouders in het alcoholgebruik van jongeren is duidelijker. Eerdere studies naar de invloed van ouders betroffen vooral sociaal leren ('modeling'; Bandura, 1977) en socialisatieprocessen zoals algemene opvoeding (de mate waarin ouders steun geven en controle uitoefenen; Barnes e.a., 2000; Simons-Morton & Chen, 2005). Dit heeft ons wel iets geleerd, maar veel vragen bleven onbeantwoord. Niet gekeken werd naar opvoedingsvormen die ouders hanteren om het drinken van hun kinderen onder controle te houden; de zogenoemde alcoholspecifieke opvoeding (Jackson e.a., 1999; Van der Vorst e.a., 2005). Daartoe horen onder meer praten over alcohol, regels stellen voor alcoholgebruik en reageren op experimenteel gedrag van kinderen. In dit artikel vatten wij de resultaten van studies samen die voortbouwen op eerder onderzoek naar de invloed van ouders op de ontwikkeling van alcoholgebruik (beginnen en continueren). De hoofdmoot berust op een lopend longitudinaal project bij 428 Nederlandse gezinnen met twee adolescente kinderen (Gezin en Gezondheidsstudie; Van der Vorst e.a., 2005). Dit is het eerste project in Nederland over de wijze waarop ouders met het alcoholgebruik van hun kinderen omgaan.

Wij beantwoorden de volgende vragen:

- 1 Welke vormen van alcoholspecifieke opvoeding hangen samen met alcoholgebruik onder jongeren?
- 2 Wat is met name de invloed van regels stellen voor en communiceren over drinken?
- 3 Welke rol speelt het alcoholgebruik van ouders in hun manier van opvoeden en in het alcoholgebruik van hun kinderen?
- 4 Als ouders toestaan dat kinderen thuis drinken, hoe gaat het dan later met het alcoholgebruik van de jongeren?
- 5 Wat is omgekeerd de invloed van het drinken door de kinderen op het opvoedingsgedrag van ouders?

Gezin en Gezondheidsstudie

Wij volgden vijf jaar lang een steekproef van gezinnen (vader, moeder en twee adolescente kinderen), verspreid over Nederland (Van der Vorst e.a., 2005). Wij benaderden gezinnen via 22 gemeenteregisters met de vraag of ze aan dit onderzoek wilden meedoen onder garantie van anonimiteit. Uit 885 gezinnen die positief reageerden selecteerden we 428 gezinnen op basis van deze criteria: ouders moesten getrouwd zijn of samenwonen en twee eigen (biologische) kinderen thuis heb-

ben. Gezinnen met tweelingen, geadopteerde kinderen of ouders/kinderen met een lichamelijke of geestelijke beperking vielen af. Ieder jaar kwamen getrainde interviewers bij de gezinnen thuis langs en namen bij alle vier de gezinsleden individueel gestructureerde vragenlijsten af.

De respons was steeds uitermate hoog: drie kwart nam deel aan alle vijf de metingen. Bij de eerste meting waren de jongste kinderen gemiddeld 13,6 jaar, de oudste kinderen 15,4 jaar oud, de vaders 46 jaar en de moeders 44 jaar. Vrijwel alle gezinnen (95%) hadden de Nederlandse nationaliteit. Een derde van de kinderen zat op het vmbo en evenveel op de havo en op het vwo. Jongens en meisjes waren bijna gelijkkelijk vertegenwoordigd.

Alcoholspecifieke opvoeding

Verschillende vormen van alcoholspecifieke opvoeding blijken gerelateerd te zijn aan alcoholgebruik van jongeren (Van der Vorst e.a., 2005). In de eerste plaats het stellen van regels voor drinken. Als ouders daarnaast veel vertrouwen hebben in hun mogelijkheden om hun kinderen van alcohol af te houden, dan beperkt dit de kans dat jongeren gaan drinken.

In Nederland wordt vaak gedacht dat praten helpt om problemen te voorkomen of op te lossen. Maar als ouders veel over alcohol praten, heeft dat juist een averechts gevolg: hun kinderen drinken vaker. Wat ook niet helpt zijn reacties van ouders op het dronken thuiskomen van adolescenten (Van der Vorst e.a., 2005).

De effecten van alcoholspecifieke opvoeding zijn gelijk voor de jongste en oudste kinderen in het gezin. De invloed van ouders op drinken verandert dus niet in de loop van de adolescentie.

Ouders en kinderen verschillen behoorlijk in perceptie van de mate waarin ouders een alcoholspecifieke opvoeding hanteren (Van der Vorst e.a., 2005; Van der Vorst e.a., 2007). Ouders denken dat ze vaker over alcohol praten, vaker hun kind straffen wegens dronken thuiskomen of experimenteren met drinken, en strengere alcoholregels stellen dan wat hun kinderen daadwerkelijk ervaren. Onduidelijk is of dit verschil echt is of het gevolg van een neiging van ouders om meer dan hun kinderen sociaal wenselijke antwoorden te geven.

Regels stellen

Regels stellen voor alcoholgebruik leidt tot minder drinken door jongeren (Van der Vorst e.a., 2005; Van der Vorst e.a., 2007). Als ouders tolerant of toegeeflijk zijn wat betreft het alcoholgebruik van hun kinderen, dan drinken die jongens en meisjes meer en vaker dan kinderen

van strenge ouders. Ook ander onderzoek heeft dit laten zien (Jackson e.a., 1999; Spijkerman e.a., 2008). Door het stellen van regels beginnen jongeren later te drinken en ze drinken minder (Van der Vorst e.a., 2006a; Van der Vorst e.a., 2007). Als adolescenten eenmaal een drinkpatroon ontwikkeld hebben, neemt de invloed van ouderlijke regels af.

Persoonskenmerken van adolescenten veranderen niets aan de preventieve werking van het stellen van alcoholregels. Kinderen met een opstandig karakter of die speciaal onderwijs volgen of extravert zijn, zijn even gevoelig voor alcoholregels van ouders als andere kinderen (Van der Vorst e.a., 2007; Van Zundert e.a., 2006).

Niet alle ouders vinden het belangrijk om regels te stellen voor alcoholgebruik. Met name ouders die zelf (zwaar) drinken, stellen minder regels en hebben minder bezwaar tegen drinken door hun kinderen. Ouders die in het algemeen tolerant staan tegenover alcoholgebruik, zijn minder streng in het tegengaan van drinken door hun eigen kinderen (Van der Vorst e.a., 2006a). Ouders met een losse stijl van opvoeden zijn evenmin geneigd om strenge regels voor alcoholgebruik te stellen (Van Zundert e.a., 2006). Toch geldt ook voor hen dat zij het alcoholgebruik van hun kinderen kunnen uitstellen en temperen, door strenge regels over drinken te stellen voordat hun kinderen er daadwerkelijk mee begonnen zijn.

Ouders worden toegeeflijker voor alcoholgebruik door hun kinderen naarmate die kinderen ouder worden, ook al is van echte tolerantie meestal geen sprake (Van der Vorst e.a., 2007). Deze algemene trend heeft echter weinig effect op het alcoholgebruik onder jongeren. Het gaat erom hoe streng de ouderlijke regels waren toen de kinderen begonnen met drinken. Strenge regels aan het begin helpen het meest om zwaar alcoholgebruik onder jongeren te voorkomen (Van der Vorst e.a., 2008c). Ouders die strenge regels hanteren als hun kinderen jong zijn (tien of elf jaar) en aan deze regels vasthouden, lopen de minste kans dat hun kinderen beginnen met drinken.

Ouders zijn strenger voor oudste kinderen dan voor jongste kinderen. Ook toen de oudste de leeftijd had van de jongste nu, werd hij of zij strenger behandeld. Het kan zijn dat het oudste kind drinken in het gezin heeft geïntroduceerd en daardoor een grotere toegeeflijkheid in het gezin voor alcohol heeft helpen creëren. Die minder strenge regels voor het jongste kind houden wel het risico in van zwaarder alcoholgebruik in de toekomst (Fergusson e.a., 1994). Er zijn aanwijzingen dat dit zo is (Van der Vorst e.a., 2008c): de jongste kinderen in de

Gezin en Gezondheidsstudie dronken meer en vaker alcohol dan de oudste op dezelfde leeftijd. Waarom ouders toegeeflijker worden, is overigens niet precies bekend (Van der Vorst e.a., 2007).

Communicatie over alcohol

Effectieve communicatie tussen ouders en kinderen wordt als belangrijk gezien voor het goed functioneren van een gezin en voor het oplossen van problemen (Jackson e.a., 1998). Verbale communicatie is in principe de meest directe vorm voor ouders om hun adolescente kinderen te ontmoedigen te drinken of om normen voor alcoholgebruik te stellen (Ennett e.a., 2001). Verrassend genoeg hangt frequentere communicatie over alcohol samen met meer drinken door de adolescenten (Spijkerman e.a., 2008; Van der Vorst e.a., 2005). Dit kan twee dingen betekenen: praten zet aan tot alcoholgebruik of ouders gaan meer praten zodra ze merken dat hun kinderen drinken. Het eerste is het meest waarschijnlijk (Van der Vorst & Engels, 2008).

Het lijkt erop dat sommige ouders niet constructief of te laat over alcohol praten; Amerikaans onderzoek bevestigt dit. De meeste ouders gingen met hun kinderen geen echte dialoog over alcohol aan (bijv. praten over situaties waarin gedronken wordt en wat voor beslissingen je dan kunt nemen). Alcohol kwam vaak tussen neus en lippen ter sprake (Miller-Day, 2002). Een andere theorie is dat ouders, door vaak over alcohol te praten, de nieuwsgierigheid van hun kinderen juist prikkelen. Het effect van de verboden vruchten: vaak praten over iets dat verboden is, daagt uit om het te proberen. Nader onderzoek moet hier uitsluitsel over geven.

Drinkende ouders

Naast opvoeding speelt ook het alcoholgebruik van ouders zelf mee. Als ouders regelmatig en veel drinken, is de kans groter dat kinderen op jonge leeftijd gaan drinken en meer gaan drinken in de toekomst (Duncan e.a., 2006; Van der Vorst e.a., 2008c). Kinderen met zwaar drinkende vaders lopen ook zelf extra kans een zware drinker te worden. De invloed van drinkende moeders is minder duidelijk. In ieder geval lijkt het erop dat de invloed van beide ouders zich vooral doet voelen in de beginfase van het drinken bij hun kinderen (veel jongeren beginnen thuis, samen met hun ouders, te drinken; Warner & White, 2003). Leeftijdgenoten hebben later meer invloed, als jongeren al begonnen zijn met alcoholconsumptie en ook buitenshuis op feestjes en in het uitgaansleven gaan drinken (Van der Vorst e.a., 2008c).

Er bestaat geen verschil in effect van alcoholspecifieke opvoeding tussen ouders die niet of weinig drinken en ouders die veel drinken (Van

der Vorst e.a., 2005). Drinkende ouders doen minder aan alcohol specifieke opvoeding (bijv. ze stellen minder regels, hebben minder vertrouwen in hun aanpak, onderschatten vaak wat hun kinderen drinken). Maar dit betekent niet dat de wél ondernomen alcohol specifieke acties ineffectief zijn. Dus: alle ouders kunnen iets doen om te voorkomen dat hun kinderen vroeg en veel gaan drinken. (Zware alcoholisten deden aan ons onderzoek overigens niet mee.)

Thuis beginnen met drinken

Een populair advies aan ouders is dat zij samen met hun kind thuis alcohol moeten drinken om de jongere verantwoord met alcohol te laten kennismaken; tot voor kort werd dit advies door preventie-instanties gehuldigd. Achterliggend idee is dat experimenteren met alcohol geen kwaad kan, zolang jongeren maar gecontroleerd met alcohol leren omgaan (thuis) en zo weerbaarder worden voor de invloed van vrienden. Zo zullen jongeren dan minder snel hun zelfcontrole verliezen en minder snel dronken worden, is de veronderstelling. Feit is echter dat jongeren die thuis of samen met hun ouders drinken, later meer alcohol consumeren (Van der Vorst e.a., 2008a). Na een of enkele jaren drinken ze meer, zowel thuis als buitenshuis. Ze lopen bovendien grotere kans om problemen met alcohol te krijgen (Komro e.a., 2007). Zelfs als ouders hun kinderen goed in de gaten houden en zelf niet veel drinken, leidt binnenshuis drinken tot zwaarder alcoholgebruik.

Adolescenten beïnvloeden hun ouders

Onderzoekers hebben vooral gekeken naar de invloed van ouders op het drinken van hun kinderen. Maar kinderen (adolescenten) beïnvloeden ook hun ouders (Van der Vorst e.a., 2006, 2008b). Als kinderen drinken, worden ouders losser in hun normen voor alcoholgebruik op jonge leeftijd (Van der Vorst e.a., 2008b). Ze houden minder toezicht op het dagelijks leven van hun kinderen (Stice & Barrera, 1995). Misschien realiseren ouders zich dat hun kinderen volwassen aan het worden zijn en geven ze hen daarom meer ruimte (Van der Vorst e.a., 2006b). Ook kan het zijn dat ouders het alcoholgebruik van hun kinderen niet langer accepteren en zich van hen distantiëren. Alcoholgebruik van adolescenten kan inderdaad leiden tot emotionele verwijdering tussen ouders en hun kinderen (Van der Vorst e.a., 2006b). Ook hier is nader onderzoek nodig.

Tot besluit

Wij beschreven in dit artikel de uitkomsten van het eerste grote longitudinale onderzoek in Nederland naar de rol van ouders op het drinkgedrag van adolescente kinderen. Die rol is groot, vooral in de fase net voordat de kinderen echt met drinken beginnen. Strenge regels van de ouders helpen om de leeftijd uit te stellen waarop een jongere voor het eerst drinkt. Anderzijds zetten ouders hun kinderen juist tot alcoholgebruik aan door zelf het verkeerde voorbeeld te geven (veel drinken), er te vaak over te praten of door kinderen toe te staan thuis ‘verantwoord’ te drinken. Omgekeerd beïnvloeden jongeren hun ouders. Ouders zwakken hun normen af als hun kinderen drinken of laten het erbij zitten. Preventiewerk moet zich dus niet alleen op de ouders richten maar op het hele gezin.

Ook in andere opzichten zijn onze gegevens informatief voor preventiebeleid. Al jong beginnen met drinken houdt het gevaar in van alcoholverslaving en hersenbeschadiging (Farr e.a., 2005; Hawkins e.a., 1997). Ouders kunnen de risico's beperken door streng te zijn over alcoholgebruik. Kinderen thuis vertrouwd proberen te maken met alcohol werkt averechts. Preventieorganisaties moeten dus niet bevorderen dat ouders met hun kinderen onder de zestien jaar samen gaan drinken (bijv. om ze weerbaarder te maken tegen de invloed van vrienden). Het signaal dat ze met dit samen drinken ten onrechte afgeven, is dat alcoholgebruik op deze leeftijd normaal is en hoort bij bepaalde gelegenheden (bijv. verjaardagen of diners; Hearts e.a., 2007). Jonge hersenen zijn overgevoelig voor alcohol. Ouders moeten ernaar streven dat hun kinderen alcoholgebruik zo lang mogelijk uitstellen.

Literatuur

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Barnes, G.M., Reifman, A.S., Farrell, M.P., Dintcheff, B.A. (2000). The effects of parenting on the development of adolescent alcohol misuse: a six wave latent growth model. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 175-186.
- Duncan, S.C., Duncan, T.E., & Strycker, L.A. (2006). Alcohol use from ages 9 to 16: a cohort-sequential latent growth model. *Drug and Alcohol Dependence*, 81, 71-81.
- Ennett, S.T., Bauman, K.E., Foshee, V.A., Pemberton, M., & Hicks, K.A. (2001). Parent-child communication about adolescent tobacco and alcohol use: what do parents say and does it affect youth behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 63, 48-62.
- Farr, S.A., Scherrer, J.F., Banks, W.A., Flood, J.F., & Morley, J.E. (2005). Chronic ethanol consumption impairs learning and memory after cessation of ethanol. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*, 29, 971-982.
- Fergusson, D.M., Lynskey, M.T., & Horwood, J. (1994). Childhood exposure to alcohol drinking patterns. *Addiction*, 89, 1007-1016.

- Forsyth, A., & Barnard, M. (2000). Preferred drinking locations of Scottish adolescents. *Health Place*, 6, 105-115.
- Hawkins, J.D., Catalano, R.F., & Miller, J.Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112, 64-105.
- Hawkins, J.D., Graham, J.W., Maguin, E., Abbott, R., Hill, K.G., & Catalano, R.F. (1997). Exploring the effects of age of alcohol use initiation and psychosocial risk factors on subsequent alcohol misuse. *Journal of Studies on Alcohol*, 58, 280-290.
- Hearst, M.O., Fulkerson, J.A., Maldonado-Molina, M.M., Perry, C.L., & Komro, K.A. (2007). Who needs liquor stores when parents will do? The importance of social sources of alcohol among young urban teens. *Preventive Medicine*, 44, 471-6.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Ahlström, S., Balakireva, O., Kokkevi, A., & Morgan, M. (2004). The ESPAD report 2003. Alcohol and other drug use among students in 35 European countries. The Swedish council for information on alcohol and other drugs (CAN), council of Europe, co-operation group to combat drug abuse and illicit trafficking in drugs (Pompidou group). Stockholm: Modinttryckoffset.
- Jackson, C., Henriksen, L., & Dickinson, D. (1999). Alcohol-specific socialization, parenting behaviors and alcohol use by children. *Journal of Studies on Alcohol*, 60, 362-7.
- Jackson, S., Bijstra, J., Oostra, L., & Bosma, H. (1998). Adolescents' perceptions of communication with parents relative to specific aspects of relationships with parents and personal development. *Journal of Adolescence*, 21, 305-322.
- Komro, K.A., Maldonado-Molina, M.M., Tobler, A.L., Bonds, J.R., & Muller, K.E. (2007). Effects of home access and availability of alcohol on young adolescents' alcohol use. *Addiction*, 102, 1597-1608.
- Mayer, R.R., Forster, J.L., Murray, D.M., & Wagenaar, A.C. (1998). Social settings and situations of underage drinking. *Journal of Studies on Alcohol*, 59, 207-215.
- Miller-Day, M.A. (2002). Parent-adolescent communication about alcohol, tobacco, and other drug use. *Journal of Adolescent Health*, 17, 604-616.
- Monshouwer, K., Smit, F., de Zwart, W.M., Spruit, I., & Ameijden, E.J.C. van (2003). Progress from a first drink to first intoxication: age of onset, time-windows and risk factors in a Dutch national sample of secondary school students. *Journal of Substance Use*, 8, 155-163.
- Nationale Drugs Monitor (2004). *Jaarrapport 2004*. Utrecht: NDM/Trimbos-instituut.
- Poelen, E.A.P., Engels, R.C.M.E., Vorst, H. van der, Scholte, R.H.J., & Vermulst, A.A. (2007). Best friends and alcohol consumption in adolescence: a within-family analysis. *Drug and Alcohol Dependence*, 88, 163-173.
- Poelen, E.A.P., Scholte, R.H.J., Engels, R.C.M.E., Boomsma, D.I., & Willemsen, G. (2005). Prevalence and trends of alcohol use and misuse among adolescents and young adults in the Netherlands from 1993 to 2000. *Drug and Alcohol Dependence*, 79, 413-421.
- Simons-Morton, B., & Chen, R. (2005). Latent growth analyses of parent influences on drinking progression among early adolescents. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 66, 5-13.
- Spijkerman, R., van den Eijnden, R.J.J.M., & Huiberts, A. (2008). Social economic differences in alcohol-specific parenting practices and adolescents' drink-

- king patterns. *European Addiction Research*, 14, 26-37.
- Stice, E. Barrera, M. (1995). A longitudinal examination of the reciprocal relations between perceived parenting and adolescents' substance use and externalizing behaviors. *Developmental Psychology*, 31, 322-334.
- Vorst, H. van der, Engels, R.C.M.E., Deković, M., Meeus, W., & Vermulst A. (2007). Alcohol-specific rules, personality and adolescents' alcohol use: a longitudinal person-environment study. *Addiction*, 102, 1064-1075.
- Vorst, H. van der, Engels, R.C.M.E., Meeus, W., & Deković, M. (2006a). The impact of alcohol-specific rules, parental norms about early drinking and parental alcohol use on adolescents' drinking behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 1299-1306.
- Vorst, H. van der, Engels, R.C.M.E., Meeus, W., Deković, M., & Leeuwe, J. van (2005). The role of alcohol-specific socialization in adolescents' drinking behaviour. *Addiction*, 100, 1464-1476.
- Vorst, H. van der, Engels, R.C.M.E., Meeus, W., Deković, M., & Vermulst, A. (2006b). Parental attachment, parental control and early development of alcohol use: a longitudinal study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 20, 107-116.
- Vorst, H. van der, H., & Engels, R.C.M.E. (2008). The role of communication about alcohol in the development of adolescents' drinking. (In voorbereiding.)
- Vorst, H. van der, H., Engels, R.C.M.E., & Burk, W.J. (2008a). Can parents teach their children to control their own drinking? Parental and friends' influences on the bi-directional associations between drinking at home and drinking outside the home. (Ingediend.)
- Vorst, H. van der, Kerr, M., Stattin, H., & Engels, R.C.M.E. (2008b). Bi-directional associations between parents' attitudes about adolescents' alcohol use and adolescents' drinking: findings from two longitudinal studies. (In voorbereiding.)
- Vorst, H. van der, Vermulst, A.A., Meeus, W., Deković, M., & Engels, R.C.M.E. (2008c). Identification and prediction of drinking trajectories in early and mid-adolescence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, (geaccepteerd).
- Warner, L.A., & White, H.R. (2003). Longitudinal effects of age of onset and first drinking situations on problem drinking. *Substance Use and Misuse*, 38, 1983-2016.
- Webb, J.A., & Bear, P.E. (1995). Influence of family disharmony and parental alcohol use on adolescent social skills, self efficacy, and alcohol use. *Addictive Behaviors*, 20, 127-135.
- Zundert, R. van, van der Vorst, H., Vermulst, A.A., & Engels, R.M.C.E. (2006). Pathways to alcohol use among Dutch students in regular education and education for adolescents with behavioural problems: the role of parental alcohol use, general parenting practices, and alcohol-specific parenting practices. *Journal of Family Psychology*, 20, 456-467.